

ORGANISATIES VOOR AUDIOVISUELE KUNST

TUSSEN *BLACK BOX* EN *WHITE CUBE*

Het circuit van audiovisuele creaties op het snijvlak tussen beeldende en mediakunst is even hybride als de kunst zelf die erin omgaat. In tegenstelling tot het traditionele filmcircuit bestaan in dit veld vele overlappings tussen productie, management en distributie. Het heeft dus weinig zin om spelers hier op te delen in producenten en distributeurs, zoals we dat wel deden voor film.

Makers in dit veld beschouwen hun creaties als kunstwerken waarbij de presentatiecondities en -context belangrijk zijn. Het werk moet inhoudelijk tot zijn recht kunnen komen bij een *screening* of een groepstentoonstelling, of in de vorm van een installatie. Kunstenaars kiezen voor maatwerk. Ofwel doen ze de productie en distributie zelf, al dan niet bijgestaan door assistenten (we denken aan Hans Op de Beeck, David Claerbout, ...), ofwel werken ze met een gespecialiseerd producent, managementkantoor en/of distributeur met wie ze een sterke dialoog hebben, en van wie ze het werk mee opvolgen. Sommige productiestructuren verzorgen zelf hun distributie (bijvoorbeeld Auguste Orts, Corban, ...) maar daarnaast bestaan er gespecialiseerde distributeurs voor musea, centra voor beeldende kunst, centra voor mediakunst, filmzalen met een artistiek profiel, televisie en dvd-labels (Argos, Lux, Electronic Arts Intermix en The Agency (initiatief van het Nederlands Instituut voor Mediakunst en V2_) in samenwerking met V2_). Heeft een kunstenaar een galerie, dan nog werkt hij soms ook met een distributeur. De galerie legt zich toe op de kunstmarkt terwijl de distributeur het circuit van de gespecialiseerde vertoningsplekken bewerkt.

Niettegenstaande de verschillende vertoningscircuits van beeldende en mediakunst en film zijn er kunstenaars die met hun werk graag in beide aanwezig zijn. Sommige werken lenen zich daar ook perfect toe, denken we maar aan Johan Grimonprez, Sarah Vanagt, Nicolas Provost of Sven Augustijnen. Een mooi voorbeeld is de film *Enjoy Poverty* van Renzo Martens: de film ging in hetzelfde weekend in première in Amsterdam (tijdens het documentaire filmfestival IDFA) en in de tentoonstellingsruimte Bureau Amsterdam.

Zo'n werk kan in verschillende circuits ook anders worden gepresenteerd. In centra voor beeldende kunst kan het de vorm van een installatie krijgen, op meerdere schermen worden getoond, anders worden gemonteerd of omringd worden door andere werken. Zo worden de traditionele tegenstellingen tussen de *black box* en de *white cube*, tussen cinema- en museumcultuur, overbrugd. Beeldende kunstenaars maken ook films die enkel in het filmcircuit circuleren, denken we maar aan *Hunger* van Steve McQueen of *Looking for Alfred* van Johan Grimonprez. Die veelzijdigheid en flexibiliteit is kenmerkend voor de verspreiding van film- en videowerk in de context van de hedendaagse audiovisuele en beeldende kunst. Het is een situatie waar organisaties in het Vlaamse veld zich steeds meer rekenschap van geven.

Die brug tussen cinema en beeldende kunst is niet zo nieuw. Avant-garde en experiment bestaan al sinds de jaren 1930, en de tradities leven ook vandaag voort, misschien wel sterker dan ooit, in het werk van nieuwe generaties, maar ook in nieuwe contexten. Zo wijst de in Groot-Brittannië gehanteerde term *Artists' Film and Video* op een zekere cultivering en institutionalisering van de dialoog tussen cinema en beeldende kunst. Het bewegend beeld heeft een nadrukkelijke plaats gekregen in het museum en de galerie, niet enkel als de lingua franca van veel hedendaagse installatiekunstenaars – tentoonstellingen zonder video of film zijn tegenwoordig schaars – maar ook in historische overzichten van avant-gardefilm, variërend van grootscheepse tentoonstellingsprojecten zoals *Le Mouvement des Images* (Centre Pompidou, april 2006 – januari 2007) tot museale projecten rond uiteenlopende kunstenaar-filmmakers zoals Bruce Conner, Len Lye, Chris Marker of Jean-Luc Godard. Deze evolutie heeft belangstelling gewekt bij het brede kunstminnende publiek. Die veranderende attitude is ook mondjesmaat binnengesijpeld in de Vlaamse kunstwereld: zo werd in de tentoonstelling *Animism* (in M HKA & Extra City, januari – mei 2010) werk getoond van avant-gardehelden als Ken Jacobs en Paul Sharits naast bewegingsstudies van Étienne-Jules Marey en recente video's van Daria Martin en Apichatpong Weerasethakul, twee kunstenaars die moeiteloos de grenzen tussen cinema en beeldende kunst doorkruisen.

Argos, Centrum voor Kunst en Media in Brussel, heeft de voorbije jaren heel wat energie geïnvesteerd in het aanpassen van zijn werking aan de veranderende paradigma's op het vlak van presentatie en communicatie. Naast de bestendiging van het *screening*- en tentoonstellingsprogramma werd veel aandacht besteed aan het uitbouwen van een uitgebreide mediatheek, waar de collectie kan worden geraadpleegd: overwegend Belgische videokunst, die Argos vaak ook conserveert. Als distributiecentrum en internationale *sales agent* neemt Argos verder een belangrijke plaats in binnen het wereldwijde kunstencircuit. Het zijn inspanningen om de traditionele rol

van Argos als vertoner en bemiddelaar uit te breiden en in te pluggen op de informatie-ecologieën die zich onder invloed van digitale en netwerktechnologieën hebben ontwikkeld. Impliciet betekent die aandachtsverschuiving ook een herpositionering in het landschap van de audiovisuele kunst – een uitzettend landschap dat niet langer enkel wordt geclaimd door de institutionele kunstwereld, maar dat ook wordt ingenomen door nieuwe initiatieven.

Een daarvan is het festival Contour, dat sinds 2003 tweejaarlijks de historische binnenstad van Mechelen kleurt met ambitieuze tentoonstellingen die onder wisselend curatorschap een dwarsdoorsnede geven van wat zich binnen de hedendaagse kunsten roert op het vlak van het bewegend beeld. Anderzijds zijn festivals als Almost Cinema in Kunstencentrum Vooruit of Artefact in STUK het voorbije decennium op de voorgrond getreden als nieuwsoortige en frisogende vertoningsplatforms die zich, elk met eigen invalshoeken en accenten, wijden aan de intersecties tussen beeldende kunst en mediacultuur. Beide voorzien in een hybride formule van tentoonstellingen, performances en lezingen, waarmee – de één al met een kritischere noot dan de ander – afwijkende perspectieven worden gegenereerd op de complexe relaties tussen beeld en identiteit, horen en zien, digitaal en analoog, media en realiteit. Bepaalde facetten daarvan worden ook aangeraakt door het Brusselse Cimatics, een zelfbenoemd *festival for advanced creativity* dat vanuit een achtergrond in de vj-cultuur focust op de esthetische en performatieve mogelijkheden van digitale media. Het is een van de evenementen die illustreren hoe indringend onze relatie tot het audiovisuele is veranderd onder invloed van televisie en andere elektronische technologieën.

Op een moment waarop de industriële en economische fundamenteën van de aloude cinemacultuur traag maar gestaag worden weggeknaagd door de recente socio-technologische evoluties, lijkt zich toch ook een nieuwe cinefiele cultuur te ontpoppen. Verkondigde de betreurde essayiste Susan Sontag naar aanleiding van de eeuwviëring van cinema dat de hartstochtelijke en kritische film liefhebber nauwelijks nog aan zijn trekken kwam in een door decadente en hyperindustriële films bezette entertainmentwolk¹, dan lijkt sinds een klein decennium een nieuwe generatie op te staan: *Cinephilia Take Two*². Het is een beweging die zich niet enkel laaft aan de golf van informatie en releases die ons in het zog van de digitale beschikbaarheidseconomie overspoelt, maar ook aan het groeiende aanbod van festivals en andere initiatieven die een welkom alternatief bieden voor het doordeweekse filmvoer.

Ook in Vlaanderen wijden een aantal organisaties zich aan het cultiveren van een cinefiele cultuur. Het in Gent gebaseerde Courtisane, tien jaar geleden opgestart als een kleinschalig kortfilmfestival, wordt vandaag erkend als een roerganger in het internationale domein van de audiovisuele kunst. De focus van hun programma, met het jaarlijkse festival als gangmaker, ligt op cinematografisch werk dat buiten de lijntjes kleurt, werk dat uitnodigt tot nieuwe ervaringen of kritische beschouwingen. Het vormt een lappendeken van recente en historische werken, verbonden door een honger naar avontuur, een persoonlijk cachet en, vooral, een gevoel van weerstand.

Een soortgelijke mentaliteit voedt ook het kloppend hart van Cinema Nova in Brussel en Art Cinema OFFoff in Gent. Beide organisaties, die net als Courtisane overwegend worden gerund door een toegewijde groep vrijwilligers, werpen zich op als vertoningsplatforms voor diverse onafhankelijke producties, al kiezen ze voor een uiteenlopende inslag. Terwijl OFFoff zich nadrukkelijk richt op de erfenis van de avantgarde, kiest Nova binnen bepaalde thematische motieven eerder voor werk met een cultstatus of activistische grondslag. Het zijn diverse voorbeelden van filmminnende organisaties die, buiten het cinemagebeuren om en laverend tussen de kunstmatige en archaische polen van fictie/documentaire en feature/kortfilm, op zoek gaan naar nieuwe invullingen van cinefiel onderzoek, engagement en verwondering. Binnen dit rijk maar ondergefinancierd weefsel neemt ook het hoger kunstonderwijs sinds kort een constructieve rol op. Zowel Rits als KASK hebben in 2010-2011 een nieuw filmtheater in gebruik genomen, waarmee ze in de eerste plaats een levendige, cinefiele dynamiek hopen aan te wakkeren binnen de eigen onderwijsinstelling, maar ook een prominentere plaats willen verwerven binnen het Vlaamse film- en kunstenlandschap. De samenwerkingsverbanden die beide hebben afgesloten met verschillende instellingen en organisaties (de een met Beursschouwburg, de ander met Courtisane, filmfestival Gent, Film-Plateau en anderen) zijn kenschetsend voor een landschap dat zich vandaag in volle transitie bevindt.

Stoffel Debuysere, Dirk De Wit, Ann Overbergh

Organisaties voor audiovisuele kunst in Vlaanderen

Voor een oplijsting van organisaties werkzaam op het snijvlak tussen audiovisuele en beeldende kunst in Vlaanderen en Brussel baseren we ons niet op structuren maar op artistiek-inhoudelijke werking. In onderstaande lijst staan dus zowel structurele verto-ners en festivals, als zalen verbonden aan kunstscholen. Sommige organisaties komen ook bij andere categorieën terug. Daarnaast hebben de meeste kunstencentra een eigen aanbod in het segment: Z33, STUK, Beursschouwburg, Netwerk, Vooruit, Buda,... Productiestructuren (Auguste Orts, Corban, De Werktank, e.d.) zijn niet opgenomen want deze veldanalyse concentreert zich op distributie en vertoning. Een volledig overzicht van organisaties voor beeldende respectievelijk media- en digitale kunst in Vlaanderen kan men vinden in twee vorige publicaties van BAM: Hedendaagse Beel-dende Kunstorganisaties in België (2010) en Media Art and Digital Culture in Flanders, Belgium (2011). Ook op onze online databank (www.bamart.be) vindt men al deze (en veel meer) organisaties terug. Oplijstingen en beschrijvingen worden er voortdurend aangevuld en geüpdate.

Adressen

Argos

Werfstraat 13
1000 Brussel
+32 (0)2 229 00 03
www.argosarts.org

Art Cinema OFFoff

Begijnhof Ter Hoye
Lange Violettestraat 237
9000 Gent
+32 (0)9 335 31 83
www.offoff.be

Artefact

Kunstencentrum STUK
Naamsestraat 96
3000 Leuven
+32 (0)16 32 03 00
www.artefact-festival.be

Cimatics

Onderwijsstraat 51
1070 Brussel
+32 (0)2 520 07 82
www.cimatics.com

Cinema Nova

Arenbergstraat 3 en 14
1000 Brussel
+32 (0)2 511 24 77
www.nova-cinema.org

Contour Mechelen

Sint-Romboutskerkhof 2
2800 Mechelen
+32 (0)15 33 08 01
www.contourmechelen.be

Courtisane

p.a. KASK
Campus Bijloke
J. Kluyskensstraat 2
9000 Gent
+32 (0)9 267 01 22
www.courtisane.be

KASK Cinema Gent

Campus Bijloke
J. Kluyskensstraat 2
9000 Gent
+32 (0)9 261 01 00
www.kask.be

Cinema RITS

Dansaertstraat 70
1000 Brussel
+32 (0)2 507 14 11
www.rits.be/pagina/cinema-rits

- 1 SONTAG, Susan, 'The Decay of Cinema', in: *The New York Times*, 25 februari 1996, <<http://www.nytimes.com/books/00/03/12/specials/sontag-cinema.html>>
- 2 Een term die werd aangehaald door Thomas Elsaesser. Zie ELSAESSER, Thomas, 'Cinephilia, or The Uses of Disenchantment', in: DE VALCK, M. & HAGENER, M. (Eds.), *Cinephilia: Movies, Love And Memory*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005.